

УДК 821.111'42:35.077.6

ІМПЛІКОВАНА VS ЕКСПЛІКОВАНА СКЛАДОВІ ДИРЕКТИВІВ У ВИКОНАВЧИХ НАКАЗАХ БАРАКА ОБАМИ

Олена ПОПОВА, Марина ХОРУЖЕНКО (Суми, Україна)

Стаття присвячена питанню вербалізації директивів у текстах наказів. Матеріалом проведеного дослідження слугували тексти виконавчих наказів діючого президента США Барака Обами за 2014-2015 роки. У статті здійснюється порівняльний аналіз формальних характеристик директивів, що притаманні текстам виконавчих наказів, та їх комунікативно-прагматичної складової, продиктованої вже авторською інтенцією.

Ключові слова: адресант, адресат, вербалізація, директив, експлікованість, імплікованість, мовленнєвий акт.

The article deals with the question of directives verbalization in the texts of orders. The materials for the research are the executive orders of the acting head of the USA Barack Obama within 2014 – 2015. There is comparative analysis in the article dealing with the formal characteristics of the directives, which can be observed in the texts of executive orders, and their communicative-pragmatic features, dictated by the author's intention.

Key words: addressee, addresser, verbalization, directive, explicitness, implicitness, speech act.

Категорія директивності як універсальна комунікативно-прагматична категорія широко представлена в усіх мовах. Феномен такого типу висловлень досліджувався в лінгвістиці, філософії та логіці.

Проблемою вивчення директивних мовленнєвих актів займалися і займаються як зарубіжні (Г. П. Грайс, Дж. Остін, Дж. Серль, З. Гарріс) так і вітчизняні науковці (О. І. Беляєва, О. Л. Дмитренко, В. І. Карабан, Г. І. Тищенко, І. С. Шевченко, М. Г. Шевцова, О. В. Яценкова та ін.).

Відтак, директивні мовленнєві акти на сьогоднішній день набувають неабиякої популяризації. Спершу звернемося до визначення: за Дж. Серлем, директивні мовленнєві акти (directives) виражають спонукання адресата до здійснення певної дії [6, с. 186]; Г. Г. Почепцов називає висловлювання, яке

виражає пряме спонукання адресата до дії, тобто директив, ін'юктивом; а у роботах Дж. Остіна висловлювання, які виражають бажання мовця змінити існуючий стан речей, отримали назву спонукальних [7].

Загалом, категорія спонукання постійно привертає увагу лінгвістів з огляду на складну природу спонукальних висловлювань, їх поширеність і важливу роль у людському спілкуванні. Якщо ж зануритись у тонкощі вербалізації інтенції адресанта у політичному дискурсі, який на сьогоднішній день набуває неабиякої популярності за рахунок потужної демократизації суспільства, та безпосередньо до текстів наказів, то вагомість та доцільність вивчення директивних мовленнєвих актів зростає в рази.

Стаття має на **меті** дослідити специфіку вербалізації директивних мовленнєвих актів у текстах виконавчих наказів американського президента Барака Обама.

Об'єктом дослідження виступають директивні мовленнєві акти, зафіксовані в текстах виконавчих наказів Барака Обама.

Предмет дослідження – аспект імплікованості та експлікованості при вербалізації директивів у наказах Б.Обама.

Актуальність дослідження зумовлена функціональною парадигмою сучасної науки, а відтак, у контексті розгляду мовленнєвого акту як комунікативної взаємодії між адресантом та адресатом на особливу увагу заслуговують спонукальні висловлювання, тобто директиви та їх іллокутивна сила.

Директивні мовленнєві акти є найпоширенішим типом мовленнєвих дій учасників політичного дискурсу, зокрема текстів президентських наказів, що пояснюється спрямованістю ділової комунікації на розв'язання конкретних завдань, досягнення визначеної мети.

Виконавчі накази (executive order) – це найрегулярніші акти президента США, які мають як розпорядче, так і виконавче значення. Вони видаються на основі конституційних повноважень президента або в порядку делегованого законодавства і регулюють найрізноманітніші питання соціально-економічного

і політичного життя [5]. Накази оформляються обов'язково з урахуванням обмеженого переліку реквізитів, до яких належать: 1) назва виду документа (*executive order*); 2) дата (*February 10, 2014.*); 3) реєстраційний індекс – порядковий номер у межах року в журналі (книзі) реєстрації наказів (80); 4) номер (13657); 5) місце складання (*The White House*); 6) заголовок до тексту (*Changing the Name of the National Security Staff to the National Security Council Staff*); 7) текст; 8) підпис (*BARACK OBAMA*) [2, с. 96].

Текст наказу складається із двох частин: констатуючої та розпорядчої. Якщо виконавчий наказ стосується питання зовнішньої політики США, то президент зазвичай висловлює свою власну оціночну позицію та аргументацію щодо видання даного наказу:

I, Barack Obama, President of the United States of America, find that the actions and policies of persons — including persons who have asserted governmental authority in the Crimean region without the authorization of the Government of Ukraine — that undermine democratic processes and institutions in Ukraine; threaten its peace, security, stability, sovereignty, and territorial integrity; and contribute to the misappropriation of its assets, constitute an unusual and extraordinary threat to the national security and foreign policy of the United States, and I hereby declare a national emergency to deal with that threat [12].

Як бачимо, виконавчі накази президента США, попри офіційність і стандартність, все ж таки відображають позицію мовця і мають виразний антропозорієнтований характер, що наголошує на взаємозалежності, перетині політичного та офіційно-ділового дискурсів.

А у розпорядчій частині передбачаються необхідні заходи, прізвища відповідальних за їх виконання осіб, терміни виконання. Розпорядча частина тексту наказу, як правило, починається фразою «*it is hereby ordered as follows:*» чи «*I hereby order:*» [2, с. 125].

Звернемось до аналізу вербальних форм, які стають в нагоді при реалізації директивних мовленнєвих актів у виконавчих наказах Барака Обами.

Очевидним є те, що тексти президентських наказів ґрунтуються переважно на відносинах домінування адресанта над адресатом. Мотивом таких директивних мовленнєвих актів може бути необхідність визначення цілей та завдань для «підлеглих»; координування, коригування їх дії; розв'язання проблем, що виникають під час здійснення їх функціональних обов'язків тощо [8]. Президент, як адресант виконавчого наказу здебільшого використовує прескриптивні мовленнєві акти (ПМА) – директиви, що приписують адресату його дії [1, с. 15–18].

*...the Administrator of General Services, in consultation with other relevant agencies, **shall develop** a single website for Federal contractors to use for all Federal contract reporting requirements related to this order...* [13].

У спонукальних реченнях такого типу дієслово *shall* вживається, як модальне, виражаючи облігаторність виконання дії [9]. Разом з тим, така облігаторність радше носить форму поради, що пом'якшує подачу наказу, надає йому меншої категоричності.

Модальне дієслово *must*, у свою чергу, може застосовуватися, перш за все, у значенні обов'язкового виконання певної вимоги [9]:

*...the contractor **must provide** a document informing the individual of this status* [13]

та у значенні заклику до певних дій:

*The world **must reduce** greenhouse gas emissions to prevent the most dangerous consequences of climate change* [14].

Приходимо до висновку, що у президентських виконавчих наказах представлено спонукальні речення, у складі яких модальні дієслова *shall* та *must* відіграють роль ключового елемента, який виражає директивну інтенцію мовця.

Для того, щоб виразити безвідносність певних положень наказу конкретній особі, щоб зосередити увагу адресатів на їх ситуативній необхідності, у наказах для позначення адресанта використовується іменник

order у значенні наказу, як особливого правила, що має регулятивну спрямованість та авторитетний характер [9]:

This order requires the integration of climate-resilience considerations into all United States international development work to the extent permitted by law [14].

Підмет, виражений словом *order* та присудок *requires* за рахунок своєї безвіднесеності до конкретного адресата та некатегоричності лексичного значення набувають форми директива, що наближається за своїм значенням до репрезентатива, тобто до повідомлення про певний стан речей [6, с. 181].

Також серед способів вербалізації директивної мети в наказах президента США досить часто важливе місце посідає використання пасивного стану дієслова. Наприклад, майже кожна розпорядча частина наказу починається безособовою пасивною конструкцією: «...*it is hereby ordered as follows*:». Рідше в пасивних конструкціях зустрічаються інші перформативи:

Any conspiracy formed to violate any of the prohibitions set forth in this order is prohibited [12].

Саме через використання пасивності підкреслюється безособовість того чи іншого наказу. Тобто виконавчий наказ радше висвітлюється як закономірне єдино правильне вирішення того чи іншого питання, ніж як волевиявлення конкретної особи.

Відтак, наказ у категоричній формі виражається переважно експліцитно, наприклад, перформативом *order* (такі дієслова, які під час свого виголошення не лише та не стільки описують будь-яку дію, а самі є дією, здійснюваною мовцем шляхом проголошення цього дієслова, адже сказати що-небудь дорівнює здійсненню будь-якого вчинку [4, с. 27–28]).

Варто звернути увагу на те, що наказовий спосіб, як засіб вираження наказу в певних ситуаціях може прозвучати різко або грубо. У таких випадках для пом'якшення наказу та для того, щоб перетворити вказівку в прохання переважно використовується модальне дієслово *shall*, рідше *should*.

Для вираження вимоги в президентських наказах вживається модальне дієслово *must*. Цікавим є той факт, що в проаналізованому матеріалі приклади

вираження директива саме через це модальне дієслово зустрічаються дуже рідко, зокрема лише в наказах підвищеної важливості:

*...the Federal Government **must increase** efforts to improve the technologies...* [11];

*...we **must prepare** for and adapt to the impacts of climate change...* [14].

У даних прикладах домінуючою є директивна мета. Однак використання у президентських виконавчих наказах модального дієслова *must* є чимось на зразок заклику до моральної відповідальності. Адже саме таким способом директиви виражаються лише в наказах, що стосуються найзлободенніших проблем людства, вирішення яких можливе лише за умови спільної співпраці всіх громадян та державного апарату. Також модальне дієслово *must* у директивних висловлюваннях вживається для підкреслення категоричності та обов'язковості наказу. Перлокутивний ефект цього мовного акту – пробудження у адресата почуття обов'язку.

У наказах, що стосуються всіх без винятку громадян США, адресати позначаються займенником *we* або іменником *world*, щоб підкреслити причетність кожного до вирішення даної проблеми, наголосити на важливості спільних зусиль:

*...we **must prepare** for and adapt to the impacts of climate change...* [14];

***The world** must reduce greenhouse gas emissions* [14].

Проаналізувавши структурну та комунікативно-прагматичну складові президентських наказів, можна стверджувати що через їх очевидну взаємопов'язаність директивна інтенція може бути як явно вираженою (експліцитною), так і завуальованою (імпліцитною). Під експліцитністю розуміємо формальну вираженість елементів мови і зв'язків між ними. Наприклад, за допомогою спеціальних модальних дієслів, таких як *must*, *shall*, *may*, які є типовими для такого виду офіційно-ділової документації. Про імпліцитне вираження інтенції можна говорити у випадку, коли вона не має спеціальних вербальних засобів вираження і є помітною крізь зміст висловлювання чи загальну мовленнєву ситуацію [3].

Саме вираження директивного висловлювання у формі розповідних речень – є найяскравішим втіленням взаємопов’язаності та взаємозалежності структурної та комунікативно-прагматичної складової у президентських виконавчих наказах США.

Розповідні речення, тобто репрезентативи за Дж. Серлем, здійснюють таке собі «перемикання» від суворої, чітко окресленої вимоги, що спонукає адресата до дії, у бік тлумачення, пояснення ситуації, доведення певної інформації до відома все того ж адресата. При цьому буде абсолютно неправильним вважати, що від того фактор спонукання адресата до дії зник. У розповідних реченнях він зберігається, проте у завуальованій, «пом’якшеній» формі. Більше того, саме у таких випадках мовець навіть виграє, адже у розповідних реченнях подається не лише наказ, прескрипція, а пояснення, що увиразнює перспективи адресата у разі виконання тієї чи іншої вимоги.

Розповідні речення мають значення спонукальних переважно при дієсловах, що виражають

- вимогу: «*Coping with the magnitude of the consequences of accelerating climate change also **requires** enhanced efforts across the Federal Government's broader international development work*» [15];

- дозвіл: «*Representatives from other agencies or entities **may participate** in the Working Group as determined by the Co-Chairs*» [14];

- заборону: «*Any transaction that evades or avoids, has the purpose of evading or avoiding, causes a violation of, or attempts to violate any of the prohibitions set forth in this order **is prohibited***» [12];

- наказ: «*To address this threat and to take further steps with respect to this national emergency, I hereby **order**...*» [10].

В цілому, привабливість імпліцитної інформації для цілей впливу як в політичному, так і в офіційно-діловому дискурсі пов’язана з двома основними обставинами:

- не усвідомлення адресатом імпліцитної інформації, через що, вона й діє в обхід аналітичних процедур обробки даних; як результат - адресат не

схильний піддавати її якій-небудь оцінці, ставитись до неї критично чи сумніватись в ній;

- самостійне виведення адресатом інформації при інтерпретації повідомлення, а не отримання її в готовому вигляді; результат – адресат, як правило, сприймає її такою, як отримує, і не шукає їй підтвердження [3].

Отже, експліцитність/імпліцитність директивного наміру і пов'язана з ними ілокутивна сила висловлювання залежать більшою мірою від постановки цілей і мотивів мовця, виражених у виконавчому наказі. Тому, не дивлячись на існування чітких вимог до оформлення виконавчих наказів та наявність кліше, що регулюють правильність добору лексичних одиниць, завжди залишається місце для варіації вербальних форм. Такі варіації продиктовані саме прагненням адресанта не лише втілити в слові свою інтенцію, а й досягти перлокутивного ефекту – введення наказу в дію. Більше того, коли йдеться про виконавчі накази президента країни, то і вагомість поставлених задач, а відтак, і правильність, вчасність їх виконання зростають в рази. Саме тому, тексти виконавчих наказів, імпліковані та експліковані форми вербалізації директивів залишаються широким полем для подальшого опрацювання.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Беляева Е. И. Грамматика и прагматика побуждения : Английский язык / Е. И. Беляева. – Воронеж : ВГУ, 1992. – 168 с.

2. Діденко А. Н. Сучасне діловодство : навчальний посібник / А. Н. Діденко. – 5-е вид. – К. : Либідь, 2006. – 384 с.

3. Заплітна Т. В. Експліцитна та імпліцитна моделі інтенції політичного дискурсу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Philologia/7_107449.doc.htm

4. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : 1986. – Вып. 17. – 131с.

5. Правовые акты президента США. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://isfic.info/zarpra2/konstz24.htm>

6. Серль Дж. Р. Классификация иллокутивных актов / Дж. Р. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. Теория речевых актов. – М. : Прогресс, 1986. – Вып.17. – С.170–194.

7. Тищенко Г. І. Директивні висловлення як загальний інтенціональний тип дискурсивного простору / Г. І Тищенко// Лінгвістичні студії. – 2007. – Вип.15. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litmisto.org.ua/?p=7788>

8. Яшенкова О. В. Лінгвопрагматична варіативність директивів в англomовному діловому дискурсі / О. В. Яшенкова // Мовні і концептуальні картини світу. – 2012. – Вип. 39. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://philology.kiev.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2011_39/477_482.pdf

9. Merriam-Webster OnLine. – [Electronic resource]. – Access : <http://www.merriam-webster.com/>

10. 2-Executive Order 13687 – Imposing Additional Sanctions With Respect to North Korea. – [Electronic resource]. – Access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=108103>

11. 104-Executive Order 13659 – Streamlining the Export/Import Process for America's Businesses. – [Electronic resource]. – Access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=104775>

12. 147-Executive Order 13660 – Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine. – [Electronic resource]. – Access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=104791>

13. 584-Executive Order 13673 - Fair Pay and Safe Workplaces. – [Electronic resource]. – Access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=105508>

14. 695-Executive Order 13677 – Climate-Resilient International Development. – [Electronic resource]. – Access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=107669>

15. 950-Executive Order 13686 – Adjustments of Certain Rates of Pay. – [Electronic resource]. – Access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=108093>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Олена Попова – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри германської філології, заступник завідувача кафедри германської філології Сумського державного університету.

Наукові інтереси: інтралінгвістика, екстралінгвістика, прагмалінгвістика, дискурсологія.

Марина Хоруженко – студентка 4-го курсу (група ПР–21), кафедри германської філології Сумського державного університету.

Наукові інтереси: прагмалінгвістика, дискурсологія.

Попова, О.В. Імплікована vs експлікована складові директивів у виконавчих наказах Барака Обами / О.В.Попова, М.В.Хоруженко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки. – 2016. – Випуск 145. – С.213 – 217.